

O B S A H

Str.

Předmluva	7
---------------------	---

První oddíl:

VZNIK NÁRODNOSTI.

I. Tři these národnostní otázky	11
---	----

1. Stanovisko kosmopolitické. Názory P. L. Lavrova a P. Tkačeva. Protest rakouských socialistů proti „primitivnímu stanovisku proletářského kosmopolitismu“.

2. Stanovisko nacionalistické. Národnost. Znak „nacionalismu“. Teorie hrab. Gobineau a Gustava Lebona. Teorie „rasistů“.

3. Internacionalism jako pokus kompromisní. Německý kosmopolitism Marxův. Opravy orgánu Internacionály (der Vorbote). Konkrétnější chápání Bakuninovo. Internacionalism ruských socialistů. Nedostatečnost „internacionalismu“.

4. Vědecké stanovisko. Jeho evolučně-sociologická povaha. Jeho souvislost s hnutím demokratickým; názory Gradovského jako ilustrace. Národní a mezinárodní.

II. Rasa a národnost	25
--------------------------------	----

Zaměňování „rasy“ a „národnosti“. Vědecké objevy, jež učinily konec zaměňování. Starobylost ras. Rasy evropské. Jich poměr k národnostem evropským. Význam jazykové příbuznosti. Rozšíření „arijských“ jazyků.

III. Proměnlivost a dědičnost	34
---	----

Učení Weismannovo. Lamarck a novolamarckisté. Weismannova teorie dědičnosti a její opravy po kritice novolamarckistů. Paměť jako mechanism přízpůsobení organismu (učení R. Semona). Dědičnost přízpůsobení. Plastičnost organismu.

- IV. Proměnlivost znaků rasových 42
Podmínky změny rasy. Změny vzrůstu. Změny barvy pleti, vlasů a očí. Změny lebečného tvaru.
- V. Proměnlivost znaků národnostních 50
Znaky národnosti nevysvětlují se vlivem prostředí a nedědí se. Jazyk — nikoliv nutný znak národnosti. Náboženství symbol, nikoliv podstata národnosti. Vliv území. Mravy, obyčeje, zvyky vztahují se k symbolice národnosti. Pověšný rys znaků národnostních: jsou podmínkou aneb výsledkem vzájemné působnosti. Národnost — pojem sociální.
- VI. Vytvoření národnosti 57
Dvě periody vytvoření a uvědomení národnosti. Názory „objektivních“ sociologů (P. Sorokin) na národnost. Vliv fyzického prostředí. Přirozené zeměpisné pásy. Vliv prostředí za hranice národností. Vliv sociálního styku a napodobení (Tarde a Gidding). Síla faktoru sociálního napodobení v primitivní společnosti. Činitelé změny. Rozvoj jazyka jako znak rozšíření styku. Sociální rozvrstvení.
- VII. Uvědomení národnosti. Národ 63
Nejstarší formy kolektivního uvědomení národnosti. Sociální paměť jako předpoklad trvalého národního uvědomení. Definice národnosti — dřívější a současné. Voluntarismus — význačný rys posledních. Orgány národního uvědomení. Rozšíření tohoto shora dolů. Příklad Německa. Vystoupení městské inteligence. Nové pojetí náboženství — průvodcem národního uvědomení. Národní jazyk. Národní idea v druhé polovině XVIII. stol. stává se revoluční. Idea národního sebeurčení ve francouzské revoluci. Vznik romantického chápání principu národnostního.
- VIII. Národnostní otázka v Evropě v XIX. století 77
Revolučně-národní hnutí prvních dvou desetiletí XIX. stol. Přitažení mas do národně politického hnutí (Madzini). Sjednocení Německa a Italie.
- IX. Národnostní otázka u Slovanů 80
Zničení národního vědomí se zničením orgánů toho uvědomení od Turků. Mechanismus národního znovuzrození od

konce XVIII. stol. Vytvoření literárního jazyka. Variant téhož procesu v Rakousko-Uhersku. Příklad Čech: odpor proti germanisaci; úloha demokratické náboženskosti. Zničení orgánů národního uvědomění po bitvě na Bílé hoře. Národní znovuzrození. Tři generace inteligence: Dobrovského, Šafaříka, Kolára, Palackého a Havlíčka. Všeobecné rysy národního procesu. Vliv revoluce r. 1848. Idea národní autonomie u rakouských socialistů. Národní otázky ve válce 1914—1918. Zastaralost bývalých řešení.

Druhý oddíl:

NÁRODNOSTNÍ OTÁZKY V RUSKU.

I. Zvláštnosti při vytváření národností a uvědomění národnostního v Rusku 95

Podmínky rozšíření a izolace národních typů. Dva typy procesu: v lese a na stepi. Starodávnost a rozšíření z východu typu stepního. Zpoždění a rozšíření od západu typu lesního. Izolace lesních kultur. Smíšená skupina rasová, sjednocená jazyky germánsko-litevskými. Prvotní odloučení ruské skupiny (VII.—XI. stol.). Prvotní kolonisace, asimilace a vyjasnění území. Směry napodobení cizozemského: arabského, skandinávského a byzantského. Vznik národního uvědomění ve vyšších vrstvách (klášter a družina). Pochybnost o rozšíření jeho dolů. Primitivní forma sociální paměti (legenda). Všeruský ráz prvotního uvědomění.

II. Ruská národní tradice 106

Nová národní tradice velkoruského centra. Přerušení proudů napodobení a izolace kultury (XII.—XV. stol.). Odkud začínati národní moskevskou tradici? Byzantsko-tureckojihoslovanský pramen nové ideologie. První ruští inteligenti. Vítězství oficiální ideologie nad svobodomyšlnou v polovině XVI. stol. Přerušení zdrojů napodobení v XVII. stol. Konflikt nové vyšší ideologie XVII. stol. s ideologií XVI. stol., jež se rozšířila do kruhů městských. Prvky svérázné ruské kultury XVI.—XVII. stol. Její nestálost a obavy Križaničovy. Bezdůvodnost těchto obav. „Roztržka“ s národem a začátek tradice voluntaristické.

III. Ruská kulturní tradice 113

Předpoklady nepřerušené voluntaristické tradice: škola a kulturní prostředí. Vznik jich po Petrovi a ráz pozdějších přerušení. Nedostatečnost nacionalistického vybudování historie národního uvědomení. Rozšíření národního uvědomení shora dolů po Petrovi. Chronologická klasifikace stadií prohloubení obsahu národního uvědomění. Bytové a etnografický nacionalism. Základní rys druhého období — zápas politické idey. Nacionalism tohoto období. Evropeism tohoto období. Třetí perioda — převládání nábožensko-filosofických ideí. Slavjanofilské vybudování nacionalismu. Styk tehdejšího „západnictví“ s touto ideologií. Čtvrté období — převládání sociálních ideí („národníčestvo“). Páté období — požadavek vědeckého kriteria (N. Danilevský a K. Leontěv). Pokusy vědeckého zdůvodnění nationalistické ideologie (N. Danilevský a K. Leontěv). Pokusy vědeckého zdůvodnění socialistické ideologie (marxism). Novoromantism fin-de-siècle a pokus restaurace slavjanofilstva. Ruský liberalism odstraňuje rozpory nacionalismu a evropeismu o samostatnosti a přejímání. Idea evolučního organického procesu. Vědecké vysvětlení S. M. Solovjeva, K. D. Kavelina, B. N. Čičerina a A. Ščapova. Petr nepůsobí přerušení v historickém procesu. Idea zákonnosti ve stadiích procesu (M. M. Kovalevský). Současná antropologie a sociologie. Popetrovský literární jazyk jako barometr evoluce národního uvědomění.

IV. Národnostní hnutí na území bývalé ruské říše 135

Dvojí stanovisko naproti voluntaristickému procesu národního uvědomění. Příznaky hypertrofie národního cítění. Tři kategorie národností na území Ruska: národnosti splynuvší s ruskou, národnosti vtažené do ruského procesu, národnosti nedávno přidružené na okrajích. Konkurence polského kulturního centra. Vládní podpora mladých národních kultur proti silnějším sousedním ve Finsku, při baltickém a západním kraji. V Zakavkazsku. Spolek ruské pokrokové inteligence s národními. Spojení nacionalistické inteligence s vládou. Vládní pronásledování v době Alexandra III. a zkažení poměrů národností k Rusku. Přiznání Dragomanova a bojovný ukrajinský nacionalism.

- V. Hledání pokojného soužití 146
 Pařížský sjezd národností (listop. 1904). Ruskopolská vyjednávání. Umírnění polských požadavků. Umírnění ukrajinských požadavků. Umírněnost požadavků běloruských. Národní znovuzrození Litevců. Zmírnění jejich požadavků. Umírněné požadavky Lotyšů a Estonců. Kulturně-národní požadavky moslemů. Postrádání separatismu u asijských cizorodých kmenů. Gruzínské požadavky samovlády. Turecký separatismu Armenů. Povšechný ráz národního hnutí.
- VI. Od autonomie ku potlačení, od potlačení k oddělení 156
 Příčiny změny ve smýšlení. Nacionalism třetí dумы. Intervence cizozemců. Propaganda národních inteligencí za hranicemi. Agitace pařížského „Svazu národností“. Požadavky ruských národností v Lausanně. Opatrnost konference.
- VII. Národní otázka v sovětském Rusku 164
 „Leninova desanexe“. Bolševická deklarace práv národností a rozdělení Ruska. Centralistická tendence bolševiků. Nové národní dělení Ruska. Činnost „komitetu národností“. Národní šovinism sovětských úředníků a nespokojenost národností. Vytvoření „Federace S. S. R.“ Centralistický ráz konstituce 6. července 1923. Nesprávné cesty při řešení národních otázek v Rusku. Nestálost řešení a perspektivy do budoucna.
- Doslov k českému vydání (P. N. Miljukov) 173